

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Вікторія Чорна, Світлана Струкова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглядаються особливості підготовки студентів профільних ВНЗ до вдосконалення чуттєвої сфери учнів школи I ступеня. Автори аналізують погляди провідних фахівців на порушену в роботі проблему й підкреслюють, що підготовка до сенсорного виховання дітей 6-10 років відбувається на міжпредметній основі.

Анотация:

Черная Виктория, Струкова Светлана. Подготовка будущих учителей начального образования к сенсорному воспитанию младших школьников.

В статье рассмотрены особенности подготовки студентов профильных вузов к усовершенствованию чувственной сферы учащихся школы I ступени. Авторы анализируют взгляды ведущих специалистов на поднятую в работе проблему и подчеркивают, что подготовка к сенсорному воспитанию детей 6-10 лет проводится на межпредметной основе.

Resume:

Chorna Viktoriia, Strukova Svitlana. Future elementary school teachers' preparation to the sensory education of junior pupils.

The article studies the peculiarities of university students' preparation to improving the sensory areas of elementary school pupils. The authors analyze the views of leading experts on the selected issues. The work also accentuates the fact that preparation to the sensory education of 6-10-year-old children is realized on interdisciplinary basis.

Ключові слова:

профільна підготовка; учитель початкових класів; учні школи I ступеня; сенсорне виховання.

Ключевые слова:

профильная подготовка; учитель начальных классов; учащиеся школы I ступени; сенсорное воспитание.

Key words:

profile training; elementary school teacher; pupils of elementary school; sensory education.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку перед українським суспільством постало завдання – сформувати компетентну, творчу, соціально активну особистість. Головним інструментом у цьому процесі є сучасна освіта, особливо її початкова ланка. Адже саме в початковій школі закладається фундамент, що забезпечує подальший всебічний і гармонійний розвиток дитини в майбутньому. З огляду на це, сенсорне виховання набуває вкрай важливого значення, оскільки в дитини молодшого шкільного віку діяльність органів сприйняття відіграє суттєву роль у процесі отримання будь-яких знань під час навчання. Саме тому актуальною видається проблема підготовки студентів фахових ВНЗ до вдосконалення чуттєвої сфери дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел і нормативних документів свідчить, що проблема сенсорного виховання молодших школярів комплексно не вивчалася, немає цілісного дослідження, присвяченого з'ясуванню змістових і процесуальних засад підготовки студентів профільних ВНЗ до розвитку перцепції в дітей 6-10 років.

Проблема професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності розглядалася П. Блонським, А. Макаренком, В. Сухомлинським, С. Шацьким, Б. Ананьєвим, А. Ганушкіним, П. Горностай, В. Крутецьким, О. Леонтьєвим, Д. Узнадзе, М. Дяченко, Л. Кандибовичем.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування особливостей підготовки майбутніх

учителів початкової школи до розвитку перцептивної сфери в учнів школи I ступеня.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення особливостей підготовки студентів до сенсорного виховання учнів початкової школи, на нашу думку, необхідно спочатку з'ясувати зміст понять «професійна педагогічна підготовка» і «сенсорне виховання».

Аналіз педагогічних джерел свідчить про те, що вони не містять загально визнаного тлумачення поняття «професійна готовність майбутнього вчителя». На сучасному етапі розвитку освіта України зазнає суттєвих змін і переживає реформи, ознаки яких єдині для всіх учасників навчально-виховного процесу (учителів, учнів, батьків): як учителі, так і учні не готові навчати й навчатися в нових, нетрадиційних умовах. Як зазначено в Концепції загальної середньої освіти, «зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне й професійне зростання, уміє досягти нових педагогічних цілей». Під цим кутом зору вчитель має не лише забезпечити трансляцію знань, а й стати людиною культури й загальнолюдських цінностей. У працях В. Молодиченка, Т. Олексенко та ін. цінності класифікуються так: наукові («цінності носять розсудливий характер, набувають статусу теоретичних конструкторів»); духовні («цінність як соціокультурний феномен охоплює не тільки емоційний компонент, а й усвідомлену віру у вищу істоту, тотожну з самим етичним існуванням людини, невіддільним від сенсу

людського буття»); матеріальні («те, що може задовольняти вітальні потреби та інтереси людини»); соціально-політичні («позитивні орієнтації людей на різні об'єкти й стани соціально-політичного буття; уявлення про найбільш важливе та значуще в соціально-політичній сфері»). На думку В. Молодиченка, саме ці цінності мають формуватися в дитини під час навчання, а отже, саме до їх розвитку й має бути готовий майбутній педагог [5].

Фахівці (наприклад, В. Бочелюк, В. Зарецька та ін.) психологічну підготовку педагога розглядають як триаду, що складається з таких основних елементів: «учитель», «учень», «процес навчання», де дії вчителя та учня досить повно можна розкрити через «Я-концепцію» та смислові настанови, ціннісні орієнтації суб'єкта [2, с. 26]. Беремо за основу визначення «Я-концепції», що запропонували В. Бочелюк і В. Зарецька, які тлумачать «Я-концепцію» як сукупність настанов, що спрямовані на самого себе і мають три компоненти: позитивний складник настанови (твердження, яке може бути як обґрунтованим, так і необґрунтованим); емоційно-оцінний складник (емоційне ставлення до цього твердження); поведінковий складник (відповідна реакція, яка, зокрема, може виявлятися в поведінці). На думку багатьох науковців, велике значення для психологічної готовності особистості до педагогічної діяльності має і мотивація (І. Сергєєв, В. Сластьонін та ін.). Мотиви є джерелами активності людини (інстинкти, потяги, потреби, емоції, настанови, інтереси, ідеали тощо). Мотивація – сукупність стійких мотивів, спонукань, які визначають спрямованість і характер певної діяльності особистості, її поведінку в рамках цієї діяльності.

У контексті нашого дослідження слушною є думка Н. Сегеди, що потреба в професійній самореалізації майбутнього педагога є дуже актуальним питанням і трактується як «усвідомлена, цілеспрямована об'єктивна індивідуального професійно-педагогічного потенціалу вчителя в педагогічному процесі співтворчості з учнями, а результатом зазначеного процесу є особистісний розвиток його учасників» [8].

Теоретичні засади методичної підготовки майбутнього вчителя традиційно розроблялися педагогікою та психологією, а завдання методики навчання предмета зводилися до забезпечення готовності майбутнього педагога до організації навчально-виховного процесу. Увага приділялася насамперед питанням проведення уроків різного типу, позакласних заходів, вивченню закономірностей, формуванню в школярів понять, розв'язанню з ними задач тощо. Вважалося, що методика

навчання предмета, будучи прикладною педагогічною галуззю, має забезпечувати технологічну сторону навчального процесу. Її роль обмежувалася розробкою методичних рекомендацій до опрацювання навчального матеріалу. Удосконалення вміння застосовувати ці рекомендації на практиці було головним завданням методичної підготовки майбутнього вчителя.

У другій половині ХХ ст. відбулися відчутні зміни в житті суспільства, які зумовили зміни ідеалів і цінностей, появу нових освітніх ідей, переосмислення деяких педагогічних категорій і концепцій, що так само сприяло підвищенню вимог до випускників педагогічних ВНЗ. Акцент у професійній підготовці вчителя змістився в бік її фундаменталізації, посилення методологічного складника, залучення студента до наукової діяльності, формування в нього культури системного аналізу, уміння пристосовуватися до різних змін, прогнозувати розвиток тієї чи іншої ситуації тощо. Синонімом до терміна «методична підготовка вчителя», на нашу думку, можна вважати термін «науково-методична культура», що є необхідним складником підвищення професійної майстерності вчителя.

Як вважають дослідники (В. Сластьонін, М. Тетерятник та ін.), науково-методична культура складається з ціннісно-мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Формування методичної культури студентів передбачає організацію спеціальної цілісної системи роботи, визначальною метою якої є розвиток потреби й готовності майбутніх учителів до повноцінної методичної діяльності. Це, так само, потребує орієнтації на науково обґрунтовані засади вдосконалення й оптимізації навчально-виховного процесу в педагогічному ВНЗ.

Учені-педагоги, зокрема О. Маркова та ін., визначають готовність як багатоаспектне, багаторівневе утворення, яке охоплює психологічну, педагогічну, фахову підготовку, а також сформованість певних особистісно-професійних якостей педагога [7].

Дещо інше визначення пропонують О. Щербаков і П. Підласий, які тлумачать готовність майбутніх учителів до професійної діяльності як систему якостей особистості, що має три складники: педагогічні здібності, професійні й особистісні якості майбутнього вчителя [7, с. 381–387].

Розглянемо сутність усіх цих складників докладніше.

Тлумачний словник української мови трактує педагогічні здібності як сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективної реалізації. Педагогічні здібності

насамперед передбачають відповідну спрямованість особи (світоглядну, політичну, моральну); ділові якості (спеціальні педагогічні вміння, навички, досвід); риси характеру (уміння спілкуватися з дітьми, підлітками, емоційна врівноваженість).

Відомі науковці П. Підласий, І. Харламов та ін. вважають, що брак яскраво виражених педагогічних здібностей у студентів може бути компенсований наявністю професійних і особистісних якостей майбутнього вчителя. А отже, важливими професійними якостями для майбутнього педагога є витримка, самовладання, працелюбність, дисциплінованість, відповідальність, уміння поставити мету, обрати способи її досягнення, організованість, наполегливість, систематичне й планомірне підвищення власного професійного рівня, прагнення забезпечити якість своєї роботи [9, с.383]. Виконання студентом важливої для нього соціальної ролі суттєво впливає на його ціннісні орієнтації, мотиви діяльності, світогляд. Як вважають науковці (А. Буданов, І. Карпюк, А. Куракін, В. Максакова, О. Мудрик, Л. Новікова, С. Поляков та ін.), у процесі спілкування майбутні педагоги відпрацьовують навички майбутньої поведінки в колективі, набувають уміння працювати з людьми, розуміти їхню психологію, засвоювати той чи інший стиль управління.

Під професійно орієнтованою особистістю студента ми розуміємо особистість, у якій на достатньому рівні розвинуті як професійні якості (схильність до самовиховання, професійна педагогічна спрямованість, майстерність, професійна усталеність тощо), так і особистісні (спрямованість на професію вчителя, любов до дітей, організаторські й комунікативні нахили, соціальні якості тощо). Не менш важливими є професійні риси особистості, що допомагають оволодівати спеціальними знаннями й уміннями, а саме: володіння предметом викладання, методикою викладання предмета, психологічна підготовка (загальна та вікова психологія), загальна ерудиція, педагогічна майстерність, володіння технологіями педагогічної роботи, організаторські вміння та навички, педагогічна техніка, володіння технологіями спілкування, ораторське мистецтво тощо. Щоб оволодіти професією майбутній педагог, окрім професійних якостей, повинен мати такі риси характеру, що допоможуть йому надалі створити сприятливу атмосферу навчально-виховного процесу. До таких рис належать: людяність, доброта, толерантність, порядність, чесність, відповідальність, справедливість, емоційна врівноваженість, доброзичливість, самокритичність, стриманість, патріотизм,

гідність, принциповість. Також важливим для майбутнього вчителя є гуманізм, тобто ставлення до особистості учня як до найвищої цінності. Усі, вищезазначені компоненти педагогічної готовності, є основою педагогічної вправності – найнижчим рівнем оволодіння професією вчителя. Сучасні науковці, зокрема І. Харламов, П. Підласий, виділяють кілька рівнів професійного зростання вчителя [10, с. 527–529]: *педагогічна вправність – педагогічна майстерність – педагогічна творчість – педагогічне новаторство.*

Під *педагогічною вправністю* розуміється такий рівень професіоналізму вчителя, який передбачає високий рівень знань свого навчального предмета, володіння психолого-педагогічною теорією та системою навчально-виховних умінь і навичок, а також досить розвинені професійно-особистісні якості, що в сукупності дає змогу достатньо кваліфіковано здійснювати процес навчання й виховання учнів. Як якісна характеристика навчально-виховної діяльності вчителя, *педагогічна майстерність* – це піднесена до високого рівня досконалості навчальна й виховна вправності, що виявляються в особливому відточенні методів і прийомів застосування психолого-педагогічної теорії на практиці. Завдяки цьому забезпечується висока ефективність навчально-виховного процесу.

Педагогічна творчість учителя характеризується внесенням до навчально-виховної діяльності тих чи інших методичних інновацій, раціоналізацією прийомів і методів навчання та виховання без будь-яких змін у структурі педагогічного процесу. Найвищим рівнем професійної діяльності вчителя є *педагогічне новаторство*, яке органічно поєднує в собі впровадження нових, прогресивних ідей, принципів і прийомів у процес навчання й виховання й значно змінює та підвищує їх якість.

Слушною також є думка Т. Троїцької, А. Фокшек, які вважають, що для професійного зростання в учителя мають бути сформовані «вміння переходити від оцінки окремих педагогічних умінь до оцінки власного професіоналізму, результативності своєї діяльності, бачити в педагогічній ситуації проблему й формулювати її у вигляді педагогічних завдань, конкретизувати педагогічні завдання, вибирати оптимальне розв'язання ситуації, що склалася, передбачити близькі й віддалені наслідки виконання педагогічних завдань» [9].

Отже, мета професійної педагогічної підготовки полягає не в передачі конкретних предметних знань, умінь, навичок, а в забезпеченні студентів системними знаннями,

які є загальною передумовою формування компетентного фахівця. Саме тому питання вдосконалення системи педагогічної освіти в Україні згідно з новими пріоритетами у сфері підготовки майбутніх учителів стало предметом досліджень таких науковців, як Л. Кондрашова, В. Луговий, О. Пехота, Д. Карюченко та ін. У їх працях визначаються такі наукові підходи до здійснення підготовки майбутнього вчителя: традиційний, задачний, діалогічний, особистісно-орієнтований, особистісно-діяльнісний, культурологічний, змістово-процесуальний, імітаційно-ігровий, індивідуальний, компетентнісний.

Будучи різновидом педагогічного процесу, сенсорне виховання є свідомо організованою, динамічною взаємодією вчителя й учнів, структурними компонентами якої є мета, завдання, зміст, методи, засоби, організаційні форми й результат [2, с. 253]. *Загальна мета* сенсорного виховання – передбачуваний результат перцептивного розвитку – полягає в удосконаленні чуттєвих процесів у молодших школярів і конкретизується в *завданнях* щодо формування окремих видів перцепції – зорової (кольорової, просторової), слухової (фонематичної, музичної), дотикової (просторової, фізико-механічної). *Зміст* сенсорного виховання учнів школи І ступеня передбачає засвоєння сенсорних еталонів і оволодіння способами обстеження зовнішніх характеристик предметів; він відображений у навчальних програмах, чинних підручниках і посібниках. Під *методами* сенсорного виховання школярів розуміють способи здійснення перцептивної діяльності, найпоширенішими з яких є наочні (демонстрування, ілюстрування, самостійне спостереження), словесні (бесіда, розповідь, пояснення), практичні (вправи, дослідні роботи). *Організаційні форми* сенсорного виховання учнів початкових класів розглядаються як зовнішнє вираження діяльності сприймання, що здійснюється у встановленому порядку й режимі (урок, його структурні елементи, екскурсії тощо). *Дидактичні засоби* сенсорного виховання – це різноманітні матеріали та знаряддя, що використовуються для підвищення ефективності перцептивної діяльності молодших школярів: слово вчителя, навчально-пізнавальна література (підручники, навчальні та методичні посібники), роздатковий матеріал, наочні засоби (натуральні, зображувальні, символічні), технічні засоби (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні), навчальні комплекси на базі ЕОМ тощо. *Результатом* сенсорного виховання вчені вважають перцептивні вміння – своєрідні ознайомлювально-розпізнавальні дії

з обстеження об'єктів [1] – і розглядають їх як компонент ключової компетентності молодших школярів – уміння вчитися [6].

Таким чином, уточнивши поняття «професійна підготовка» та «сенсорне виховання», можемо з'ясувати особливості підготовки майбутніх учителів до сенсорного виховання дітей молодшого шкільного віку.

Зазначимо, що в профільних ВНЗ окремого напрямку підготовки до розвитку чуттєвої сфери дитини немає. Це здійснюється на міжпредметній основі.

Зміст підготовки майбутніх учителів до вдосконалення перцепції учнів школи І ступеня визначається чинною «Концепцією 12-річної загальної середньої освіти», «Державним стандартом загальної середньої початкової освіти», чинними навчальними програмами з окремих шкільних предметів і типовими навчальними програмами з окремих дисциплін, за якими навчають у педагогічних ВНЗ.

У «Концепції загальної середньої освіти» обґрунтовано доцільність навчання дітей, починаючи з шестирічного віку, розвиток у них загальнопізнавальних умінь, питома вага серед яких припадає на сенсорні [4].

З листопада 2000 р. в Україні набув чинності «Державний стандарт початкової загальної освіти» (затверджений Постановою КМУ № 1717 від 16 листопада 2000 р.), зміни до якого були внесені в 2005 році (Рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст і структуру навчання» від 20 жовтня 2005 р, протокол № 10/1-2) й у 2011 році (Постанова КМ України № 462 від 20 квітня 2011 р.) [3]. У першому концентрі Державного стандарту визначено освітні галузі початкової освіти, а саме: «Мови і літератури», «Мистецтво», «Математика», «Технологія», «Здоров'я і фізична культура», «Людина і світ».

Широкі можливості для розвитку чуттєвої сфери учнів закладено в освітній галузі «Мови і літератури»: формування фонематичного сприймання базується на вмінні школярів розрізняти звуки та букви; орієнтуватися в звуковій системі мови; дотримуватися найважливіших орфоепічних норм літературної вимови; для формування просторового зорового сприймання молодших учнів важливим є набуття графічних умінь (письмо літер та їх елементів).

Освітня галузь «Мистецтво» (змістові лінії «Візуальне мистецтво», «Музичне мистецтво») спрямовує вчителів на інтегративний розвиток сенсорної, емоційної, інтелектуальної сфер особистості й має значний потенціал для формування зорового та слухового музичного сприйняття молодших школярів

відповідно. Так, опановуючи змістову лінію «Візуальне мистецтво (образотворче)» учні мають ознайомитися з лінією, формою, об'ємом, простором, кольором як основними засобами передачі характеристик оточення, що сприяє формуванню кольорових і просторових зорових відчуттів. Для вдосконалення музичної слухової перцепції передбачено ознайомлення молодших учнів з елементами музичної мови, організацію різних видів практичної музичної діяльності – вокально-хорової, інструментальної, музикотворчої.

Одним з провідних завдань освітньої галузі «Математика» визначено «уточнення, поглиблення й розвиток сенсорних умінь молодших школярів, за допомогою яких вони успішно орієнтуватимуться в навколишньому середовищі». Ця галузь містить дві змістові лінії, спрямовані на вдосконалення просторових зорових відчуттів учнів освітніх закладів I ступеня, – «Властивості та відношення предметів» і «Геометричні фігури та їх властивості. Геометричні тіла». У процесі засвоєння першої змістової лінії передбачається формування в учнів умінь виокремлювати за певною ознакою один предмет з сукупності інших, порівнювати предмети за різними властивостями (формою, кольором, розміром). Опанування другої змістової лінії забезпечує уточнення й деталізацію вже наявних, а також формування нових уявлень про точку, лінію, відрізок, промінь, кут, трикутник, чотирикутник, багатокутник, коло, круг, куб, кулю, циліндр, конус.

На організацію сенсорного виховання учнів школи I ступеня орієнтує вчителя освітня галузь «Здоров'я і фізична культура», завданнями якої є ознайомлення з правилами гігієни органів зору, слуху та шкіри; розвиток відчуття ритму в процесі виконання танцювальних вправ (кроки галопу й польки в парах, елементи українських танців), елементів художньої та ритмічної гімнастики (комбінації рухів у заданому ритмі й темпі з певною амплітудою й узгодженістю рухів, комбінації рухів з предметами й без них).

Освітня галузь «Технологія» передбачає ознайомлення й роботу дітей з різними матеріалами, що прямо чи опосередковано впливає на вдосконалення їх дотикового (просторового й фізико-механічного) сприймання. Так, оволодіння предметно-маніпуляційними, художньо-графічними й предметно-пластичними діями має високий розвивальний ефект для розрізнення на дотик форми, розмірів, пропорцій виробів, таких якостей матеріалів, як їхня шорсткість, гнучкість, твердість тощо. Певний ресурс в аспекті формування дотикових сенсорних умінь має освітня галузь «Людина і світ»

(змістова лінія «Об'єкти природи»), одним із завдань якої є ознайомлення учнів з тілами, речовинами, їхніми станами, якостями й властивостями. Отже, у «Державному стандарті початкової загальної освіти» чітко простежуються традиційні лінії розвитку зорової, слухової та дотикової перцепції молодших школярів.

Шкільні навчальні програми з окремих дисциплін також впливають на зміст підготовки майбутніх педагогів до розвитку того чи іншого виду сприймання, оскільки мають для цього навчальні можливості. Так, найбільший потенціал для формування зорових перцептивних процесів мають такі дисципліни, як «Математика», «Малювання», «Трудове навчання»; для розвитку слухової перцепції ефективними є «Українська мова», «Російська мова», «Співи й музика»; удосконалення дотикових відчуттів цілеспрямовано здійснюється в процесі вивчення «Природознавства», а також «Трудового навчання».

З огляду на це, студенти фрагментарно ознайомлюються з особливостями й можливостями вдосконалення чуттєвої сфери дітей молодшого шкільного віку в процесі вивчення окремих навчальних предметів. Так, наприклад, про загальні поняття майбутні педагоги можуть дізнатися, засвоюючи «Вікову психологію», «Дидактику», «Історію педагогіки»; про розвиток зорового сприйняття – з курсів «Образотворче мистецтво з методикою викладання» й «Методика викладання математики»; про вдосконалення фонематичного та музичного слуху – з «Методики викладання української мови», «Методики викладання російської мови», «Методики викладання англійської (німецької) мови», а також «Основ музичного мистецтва та хореографії з методикою викладання»; про формування дотикового сприйняття – з курсів «Методика викладання природознавства» й «Трудове навчання з методикою викладання».

Велике значення для підготовки студентів до сенсорного виховання дітей молодшого шкільного віку мають практичні заняття, під час яких майбутні вчителі початкової школи ознайомлюються з чинними програмами та підручниками, а також вчать добирати засоби, методи та форми розвитку чуттєвої сфери учнів. А в процесі виробничо-професійного стажування майбутні вчителі мають змогу на практиці перевірити здобуті у ВНЗ знання й переконатися в їх дієвості.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що, з огляду на трансформацію як загальної середньої, так і вищої освіти, питання вдосконалення її змісту є

досить актуальним. У процесі дослідження ми з'ясували, що зміст професійної підготовки до перцептивного розвитку учнів школи І ступеня базується на змісті нормативно-навчальних документів для початкових шкіл і профільних ВНЗ. Але на сьогодні підготовка

майбутніх педагогів до сенсорного виховання дітей молодшого шкільного віку носить у профільних ВНЗ фрагментарний характер і здійснюється на міжпредметній основі, залишаючись при цьому недостатньо вивченою провідними фахівцями педагогічної галузі.

Список використаних джерел

1. Барбашова І. Сенсорне вміння як одиниця перцептивного розвитку учнів початкової школи / І. Барбашова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2011. – № 2. – С. 16–24.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Освіта України, 13 грудня 2000 р.
4. Концепція 12-річної загальної середньої освіти // Освіта України, 14 серпня 2000 р. – С. 4.
5. Молодиченко В. В. Реалізація гуманістичної особово-розвивальної парадигми в сучасній освіті [Електронний ресурс] / В. В. Молодиченко. — Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp9/molodychenko.pdf (05.11.2015).
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи. – К. : Освіта, 2011. – 392 с.
7. Подласый П. И. Педагогика начальной школы: уч. пособие / П. И. Подласый. – М. : Владос, 2001. – 399 с.
8. Сегеда Н. А. Підготовка майбутнього вчителя музики до професійної самореалізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Сегеда. – К., 2002. – 21 с.
9. Троїцька Т. С. Методологічна готовність до управління педагогічним процесом та розвиток рефлексивного мислення майбутнього педагога [Електронний ресурс] / Т. С. Троїцька, А. В. Фокшек. – Режим доступу : http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2009/09_03ttsfav.pdf (05.11.2015).
10. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. О. Хомич. – К., 1999. – 38 с.

References

1. Barbashova I. (2011). A sensory skill as a perception unit of primary school pupils's development. *Collection of scientific works of Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical sciences)*. Berdyansk : BSPU, 2, p.p. 16 – 24. [in Ukrainian]
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainian pedagogical vocabulary*. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian]
3. National standard of primary education (2000). *Osvita Ukraine, December 13*. [in Ukrainian]
4. Conception of 12-years secondary education (2000). *Osvita Ukraine, August 14*. [in Ukrainian]
5. Molodychenko, V. V. (2015). *Realization of humanistic personal-development paradigm in modern education*. Retrieved from : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp9/molodychenko.pdf[in Ukrainian]
6. Training programmes for general educational institutions. 1 – 4 forms. – K. : Education, 2011. – 392 p.
7. Podlasyi, P. I. (2001). *Pedagogy of elementary school : study guide*. Moscow : Vlados. [in Russian]
8. Sehed, N. A. (2002). *The preparation of future music teacher to professional self-improvement: abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Kyiv. [in Ukrainian]
9. Troits'ka, T. S. (2015). *The methodological readiness to managing pedagogical process and development of future teacher's reflexive thinking*. Retrieved from: http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2009/09_03ttsfav.pdf [in Ukrainian]
10. Homych, L. O. (1999). *The system of elementary school teacher's psycho-pedagogical preparation: abstract of thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences : specialty 13.00.04 : "The theory and methods of professional education"*. Kyiv. [in Ukrainian]

Рецензент: Приходько М.І. – д.пед.н., професор

Відомості про авторів:

Чорна Вікторія Володимирівна
 chernajavika@rambler.ru

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна

Струкова Світлана Сергіївна

chernajavika@rambler.ru

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна
 doi: dx.doi.org/nvmdpu.v0i15.1265

*Матеріал надійшов до редакції 12.11.2015 р.
 Прийнято до друку 14.12.2015 р.*